

Teater. Dito-Dito speelt 'Van Wagner'

RITSEMA BEZOEKT WAGNER

De prettige eenzaamheid van een berijpt winterlandschap

De Brusselse Beursschouwburg afficheert deze maand drie keer werk van de Nederlandse regisseur Jan Ritsema: een herneming van 'Wittgenstein Inc.' met Johan Leysen, de Nederlandse dansteaterproductie 'Herinneringen van de valk' en als eerste 'Van Wagner' met de groep Dito-Dito, het gezelschap rond Willy Thomas en Mieke Verdin.

Hoe kwam Jan Ritsema, van wie vorige zomer in Bruzzle ook 'Het Heengaan' te zien was, bij Dito-Dito terecht?

Ritsema: "Door een 'achternvolgend' verzoek van hunnentwege na het zien van 'Wittgenstein'. Ze hebben me toen nogal achter de broek gezeten. Bij het eerste contact was mijn reactie dat ik eerst wel eens wat van ze wilde zien. Toen zag ik 'Plots/2' en de drie stukjes die ze in Bruzzle presenteerden en ik was, eerlijk gezegd, niet onder de indruk. Dus op basis daarvan zou ik het niet gedaan hebben. Maar hun vasthoudendheid en hun onwrikbare wil om met mij te werken, hebben uiteindelijk de doorslag gegeven. Dat heeft het voordeel dat je dan zeer veel van mekaar kan eisen, dat Zij vooral over de brug moeten komen en dat is een comfortabele werkpositie.

Toen stelde ik voor om iets te gaan doen rond Wagner. In eerste instantie de fameuze 'Ring des Nibelungen'. Niet op zichzelf, maar als exponent van een Wagner in optima forma. Dat is later ingeruild voor een meer 'biografische' en 'ideologische' benadering van de man zelf.

Een beladen onderwerp, ingegeven door mijn irritatie over een bepaald imago van en het snelle oordeel over deze hoe dan ook controversiële persoonlijkheid. Er zijn nog altijd mensen die domweg denken dat Wagner muziek voor Hitler geschreven heeft, dat ze tijdgenoten waren. Toch niet omdat Hitler nog ooit geprobeerd heeft een onvoltooid opera van Wagner af te werken?

Daarenboven had Kaiser Wilhelm hem al misbruikt. Die rustte de Duitse postwagens uit met het hoornsig-naal uit 'Siegfried', zodat in 1915 in de New York Times, Wagner als het ware mee verantwoordelijk werd gesteld voor de eerste wereldoorlog.

Jan Ritsema: het achterste van je tong laten zien. (Foto Filip Claus)

Ik haat dat makkelijke oordeel, dat snel indelen van de wereld in een paar pro's en contra's, wat alleen maar kan leiden tot wat we in de jaren '30 en '40 meegemaakt hebben. In die zin is er natuurlijk een duidelijk verband met mijn 'Wittgenstein': een oordeel moet voortdurend in twijfel getrokken en herzien worden."

Hoe begin je dan aan zo'n gegeven?

Ritsema: "Het zit in mijn hoofd met niets op papier. Dat is pure sluwheid. Ik weeg af wat het onderwerp is, wat mijn mogelijkheden en die van de acteurs zijn, waar ik last van heb, wat ik zou willen, hoe ik mezelf zuiver houd. Eigenlijk wil ik altijd een andere voorstelling maken dan die eerste, die je te zien krijgt. Ik krijg ook het materiaal voor een andere voorstelling te zien. Want ik doe van alles tijdens de repetities, tot het meest belachelijke toe. Ik ram het er allemaal uit.

Je kunt iets op duizend verschillende manieren doen maar mij gaat het alleen maar om dat éne, dat ik simpel mooi vind. Het enige wat ik doe is mijn kompas zuiver houden. Het gaat erom dat ik het ongegeneerd 'wat vind hebben', een soort trieste onschuld of zo. Meestal zeg ik: 'Laten we 't even snel doen, dan zien we mekaar bij de première over drie maanden terug'. Dat is een serieus

bedoelde grap, die er onder meer mee te maken heeft dat ik in de loop van een repetitieproces toch vaak weer uitkom bij iets wat helemaal in het begin gebeurd is.

Ik heb dus geen programma. Ik zoek naar iets waar ik zelf wat mee heb en waarvan ik denk dat de acteurs er wat mee kunnen. Dat is vechten, vloeken en tieren, het achterste van je tong laten zien, met je kloten spelen. Wagner zelf was ook een vat vol tegenstellingen, die hij met elkaar probeerde te verzoenen en daar klopt niets en alles aan, hij was vals en echt tegelijk. De voorstelling moet die tegenstrijdigheid, die weerbarstigheid ook hebben."

"Maar terzake: in augustus zijn we gestart met wat rommelen. Onder meer improvisatie-opdrachten, waarbij alles moet kunnen, gedurfd en gewild worden. Het vak van teatermaker is 'handelsreiziger in emoties', dan moet er niets onder de dekens blijven. Het maakt allemaal deel uit van het leven, dus moet het zonder reserves, anders kan je beter opkrassen en behanger worden. Ik creëer daarbij zelf geen energie, die moet van de acteurs komen.

Daar zijn we zo'n maand mee bezig geweest, dagelijks van tien uur 's morgens tot middernacht. Tussendoor alleen eten. Toen waren we al af van de Nibelungen maar vonden we

dat we de biografische gegevens wat door mekaar moesten haspelen. Dat werkte niet, het kreeg geen verband. Ik wil de dingen hoe langer hoe simpeler, als een berijpt winterlandschap met in de verte flarden mist één meter boven de grond en een weids gevoel van prettige eenzaamheid.

Maar nog eens terzake: de acteurs hebben enorm veel gelezen en vertaald en de muziek van Wagner beluisterd en uiteindelijk de tekst, de gegevens en de volgorde bepaald. Ieder voor zich is, aan de hand van trefwoorden, aan het schrijven gegaan en toen is het serieuze werk begonnen.

Ze zijn te werk gegaan als bij een vastgelopen moordonderzoek waarbij, om eruit te komen, het onderzoeksteam alle feiten nog eens minutieus probeert te rekonstrueren, maar ook het waarom en het hoe ervan probeert te achterhalen door de gegevens te bekijken door de ogen van het slachtoffer. Ze houden van het slachtoffer en kruipen in zijn huid, proberen het te begrijpen. Een vorm van extreme identifikatie dus, die tegelijk geobjektiveerd wordt.

De konstruktie van de voorstelling is dus die van vier acteurs, die proberen iets van dat leven van Wagner te begrijpen. Via zichzelf rekonstrueren ze hem zonder hem te 'zijn' maar ook zonder hem te 'spelen'. Objektiviteit en subjektiviteit liggen dus perfect over mekaar heen."

Het gaat daarbij, neem ik aan, niet om Wagner alleen?

Ritsema: "Alles en iedereen, die met hem te maken had, zit er in maar niet uitgespeeld in 'scenische situaties'. Ook daar weer in een eerder verhalende, objectief-subjektieve rekonstruktie. En uiteraard niet met de komplette doorlichting, die Wagner zelf te beurt valt.

En voor wat het akteren aangaat: ik ben minder geïnteresseerd in de uitgesproken tekst, dan in de lucht, die tussen dialogen of gedachten zit. Ik wil de gedachte snappen, die meebrengt waarom je iets zegt en hoe je dat doet. Ik wil iemands overvegingen kunnen 'zien'. En dat is helemaal niet abstrakt, integendeel zeer concreet en voor de acteur controleerbaar. En de toeschouwer heeft wat om niet alleen over nà te denken maar ook om mee te denken met de acteur.

Zo'n meedenker is al de titel 'Van Wagner' met de dubbele betekenis van wat 'van' hem IS en 'over' hem GAAT. Daarenboven klinkt het goed en is het tipografisch mooi. Daar hou ik van, dat is mijn stijl, ik vind dat leuk en ik doe alleen maar wat ik leuk vind."

Wim Van Gansbeke

Dito-Dito: 'Van Wagner'. Brussel, Beursschouwburg, van 10 t/m 13 en van 16 t/m 20 januari, 20u30.